

O rozwoju społecznym przedszkolaka

Jednym z nadrzędnych celów, dla których decydujemy się posłać dziecko do przedszkola, jest troska o jego przyszłe dobre funkcjonowanie w grupie rówieśniczej. Zadowalające relacje z innymi ludźmi możliwe są wtedy, gdy człowiek (również ten malutki) zna i stosuje zasady panujące w otoczeniu, i kiedy uważa siebie za pełnoprawnego i wartościowego członka danej społeczności czy grupy. Z powyższego wynika zatem, że o rozwoju społecznym myślimy nie tylko w kontekście uspołecznienia dziecka (czyli jego socjalizacji, wdrożenia do zasad, reguł zachowania), ale również w kontekście kształtowania się jego osobowości, w tym tak istotnych jej elementów, jak: poczucie własnej wartości, rozumienie swoich emocji i motywów, wiara we własne możliwości, wrażliwość na potrzeby innych, odpowiedzialność za swoje wybory i zachowania, samodzielność w myśleniu i działaniu, troska o wspólne dobro i wiele, wiele innych.

Nasze życie, a więc i życie naszych dzieci składa się z szeregu interakcji z drugim człowiekiem. Jako „istoty społeczne” wg Aronsona jesteśmy stworzeni do życia we wspólnocie. I nawet dzisiaj, w dobie królującego indywidualizmu i wirtualnej rzeczywistości, relacje z ludźmi (bliższe i dalsze) są nam niezbędne do życia. W każdym człowieku tkwi naturalna potrzeba kontaktowania się z innymi i bycia przez nich akceptowanym. Można zaspokajać ją na wiele różnych sposobów, jednak zasada pozostaje niezmienna – aby czuć się i być akceptowanym w grupie, trzeba nauczyć się przyjętych i wymaganych w niej zachowań. Zatem warunkiem prawidłowego, przynoszącego satysfakcję funkcjonowania społecznego jest nabycie określonych umiejętności i wykształcenie odpowiednich cech, czyli tzw. uspołecznienie.

Pierwszym „laboratorium społecznym” jest oczywiście rodzina. To tu dziecko wchodzi w pierwsze interakcje, relacje, poznaje normy i zasady, podpatruje wzorce ról społecznych, uczy się wartości. Dzieci, które w domu mają na co dzień do czynienia z normami i zasadami, bardzo łatwo przyswajają nowe zasady panujące w nowej grupie, ponieważ funkcjonowanie wg pewnych reguł jest dla nich czymś naturalnym. I wcale nie chodzi tu o rygorystyczne ograniczanie aktywności dziecka obszernym domowym „regulaminem”, a jedynie o wpajanie mu „życiowo” przydatnych zasad, takich jak np. czekanie na swoją kolej, mówienie do siebie nawzajem spokojnym tonem, sprzątanie bałaganu, który się zrobiło, pomaganie innym itd.

Środowisko przedszkolne różni się nieco od domowego. Kontakty z wieloma rówieśnikami i nauczycielami to dla dziecka nowe doświadczenie, ponieważ występuje w nich w nowej roli społecznej – przedszkolaka. Dzieci są egocentryczne z natury, są przekonane, że świat i wszyscy inni istnieją „dla nich”. Dostosowanie się do wymogów grupy przedszkolnej wymaga nie tylko czasu, ale i sporo wysiłku i to nie tylko ze strony dziecka. Nauczyciele podczas zabaw swobodnych i kierowanych zapoznają dziecko z zasadami prawidłowego funkcjonowania w grupie. Na ścianie w sali wisi przedstawiony graficznie „kodeks przedszkolaka”, a baśnie, wiersze, piosenki opowiadają o tym, co jest dobre, a co złe, jakie zachowania są właściwe, jakie nie, jakie są konsekwencje różnych zachowań, jakie

emocje to w nas budzi i jak budować pozytywne relacje z innymi. Najlepszym sposobem nauki zasad jest zapraszanie dzieci do wspólnych zadań, zachęcanie do udział w grach czy zabawach zespołowych. Dzieci uczą się wówczas nie tylko przestrzegania reguł, ale i uzgadniania planu pracy, uwzględniania cudzego zdania, radzenia sobie z emocjami własnymi, obserwacji i rozumienia emocji innych. Wreszcie, co równie ważne, dzieci doświadczają satysfakcji z osiągniętego (wspólnymi siłami) efektu pracy, co sprawia, że współdziałanie pozytywnie im się kojarzy i chętnie podejmą następne tego typu zadania.

Funkcjonowanie w grupie to nie tylko zasady. To również wrażliwość na drugiego człowieka i umiejętność odczytywania jego komunikatów, nie tylko werbalnych. Stąd zapoznanie dzieci ze znaczeniem gestów, mimiki, postawy ciała. „Uczenie się innych” poprzez omawianie ich emocji, potrzeb i zachowania ma na celu nie tylko rozwój dziecięcej empatii, ale też lepsze rozumienie samego siebie.

Wreszcie, funkcjonowanie w grupie to także pomaganie innym, ale i oczekiwanie pomocy. Zazwyczaj w pracy z dziećmi więcej czasu poświęca się na naukę zachowań prospołecznych zapominając, jak ważną i przydatną w życiu umiejętnością jest prośenie o pomoc i jej przyjęcie, jak potrzebne jest każdemu wewnętrzne przekonanie o tym, że w trudnej sytuacji znajdzie wsparcie u drugiego człowieka. Rozwijanie tożsamości grupowej, solidarności i lojalności służy właśnie budowaniu tego przekonania.

Kiedy można mówić o zakłóceniach w rozwoju społecznym dziecka? Np. kiedy dziecko nie czerpie radości z obcowania z innymi albo kiedy kontakty z rówieśnikami mają znamiona konfliktów i agresji, albo kiedy dziecko dąży do kontaktu z innymi, ale inni go unikają. Zatem, jeśli obserwujemy utrzymujące się w czasie czy wręcz nasilające się trudności w jednym lub kilku z poniższych obszarów:

- nawiązywanie i utrzymywanie kontaktów z rówieśnikami i dorosłymi
- reagowanie na polecenia, stosowanie się do ustalonych zasad
- sygnalizowanie swoich potrzeb, dostrzeganie i uwzględnianie potrzeb innych
- współdziałanie, współpraca
- prośenie o pomoc, przyjmowanie pomocy, udzielanie pomocy
- regulacja emocji (adekwatnie do wieku)

warto zwrócić się do specjalisty, który pomoże ustalić istotę problemu i plan działania zmierzający do pokonania trudności i przywrócenia dziecku naturalnej radości płynącej z kontaktów z rówieśnikami i dorosłymi.

Jak rodzice mogą rozwijać umiejętności społeczne dziecka? Oto garść propozycji:

- ✓ ucząc zasad, przestrzegaj ich sam, jesteś dla dziecka największym wzorem do naśladowania
- ✓ doceniaj starania dziecka, nawet jeśli rezultat nie jest jeszcze taki, jakiego byś oczekiwał/a

- ✓ włącz dziecko do ustalania waszych domowych norm i zasad – nikt nie lubi narzucania
- ✓ pokazuj i uświadamiaj dziecku potrzebę przestrzegania reguł oraz skutki ich nieprzestrzegania (w bajkach, w kinie, na ulicy)
- ✓ poszerzaj krąg ludzi, z którymi dziecko ma kontakt – nowi ludzie i ich zachowania poszerzą wiedzę dziecka i jego społeczne doświadczenie
- ✓ zapewnij dziecku częsty kontakt z innymi dziećmi (również poza przedszkolem) i pozwól dzieciom bawić się bez twojej ingerencji (wkraczasz tylko w sytuacji niebezpieczeństwa)
- ✓ rozmawiaj z dzieckiem o jego przeżyciach, obserwacjach, okaż zainteresowanie dla jego opinii – w przyszłości będzie umiało słuchać innych
- ✓ wspólnie omawiajcie przygody i perypetie filmowych i książkowych bohaterów – nauczysz dziecko przewidywania skutków własnych działań, jak również rozumienia różnych ludzkich zachowań i stojących za nimi motywów

Pamiętajmy, że osiągnięcie przez dziecko przedszkolne właściwego poziomu umiejętności w obszarze społecznym w znacznym stopniu warunkuje jego późniejsze efektywne funkcjonowanie w szkole, w pracy, w związku, w społeczeństwie. Pozytywne relacje z ludźmi, odczuwana akceptacja otoczenia, radość i przyjemność czerpana z interakcji i współdziałania są ważną składową satysfakcjonującego i dającego spełnienie życia.

oprac. Monika Osmańska